

علل وقوع بلایای طبیعی با تاکید بر سرگذشت اقوام عذاب شده از منظر قرآن

فریبا محمدی، بهاره اکبری، زهرا مرادی*

چکیده

هدف از بروز حوادث ناگوار طبیعی مثل سیل، زلزله و طوفان فقط عذاب نمودن نیست بلکه آثار متعددی مانند یادآوری نعمت های الهی، بیداری از خواب غفلت، شکوفایی استعدادها، افزایش درجه ایمان، استمرار حیات در کره خاکی را به دنبال دارد.

اینها همه می تواند از اهداف بروز حوادث طبیعی محسوب شود. علاوه براین هیچ منافاتی وجود ندارد بین اینکه یک پدیده در عین داشتن علل مادی، عذاب الهی نیز باشد.

اقوام گذشته ذکر شده در قرآن کریم هر یک به خاطر داشتن صفتی زشت یا انجام کاری مستحق عذاب الهی شدند و این عذاب به صورت بلای طبیعی (طوفان، سیل، زلزله، صاعقه) بر آنها نازل شد که در این مقاله به شیوه ی توصیفی-تحلیلی و کتابخانه ای به بررسی آنها پرداخته شده است.

نکته درخور توجه اینکه اعمال و رفتار انسانها که در طول تاریخ انجام می دهد تاثیر مستقیم بر بروز حوادث طبیعی به صورت عذاب یا آزمایش الهی دارد.

کلید واژه: بلایای طبیعی، قوم عاد، قوم ثمود، قوم لوط

*. سطح ۲_ حوزه علمیه امام خمینی (رحمته الله علیه) _ z.moradi23473@gmail.com

بلایای طبیعی جز لاینفک زندگی بشر است. در طول تاریخ اقوام و ملل گوناگون به انواع بلایای طبیعی

گرفتار شده اند، از نگاه قرآن کریم همه ی این بلایا دارای حکمت است.

این بلایا می تواند برای آزمایش انسان ها، کفران نعمت، عذاب الهی و کفاره گناهان و... باشد.

در این زمینه تحقیقاتی صورت گرفته است، مقاله هایی چون؛ علل و وقوع بلایا و حوادث از دیدگاه قرآن و

احادیث (حکمت پناه، منیژه، ۱۳۹۱)، ارتباط با نقش انسان در شرور طبیعی از نگاه عقل (ربانی گلپایگانی، علی)،

نقش آموزه های قرآنی و دینی در کاهش بلایای طبیعی (کاظم زاده، موسی) و کتاب بلایای طبیعی (پاتریک ال.

ابوت، مترجم: حسنی، نعمت)

اما در این مقاله سعی شده که علل و زمینه های وقوع بلایای طبیعی در بعضی اقوام گذشته که نام آن ها در

قرآن کریم آمده است (مانند قوم لوط، عاد، ثمود و...) را به شیوه ی تحلیلی و کتابخانه ای مورد بحث و

بررسی قرار دهد، امید است که با عث پند گرفتن آیندگان باشد.

بَلَا- بَلَّوْا و بَلَّاءٌ [بلو] الرجل: آن مرد را آزمایش کرد، آزمود، امتحان کرد.

امْتَحَنَ- امْتِحَانًا [محن] الشیء: آن چیز را آزمایش کرد،- الفِضَّةُ: نقره را آزمایش کرد.

فَتَنَ- فَتْنًا و فُتُونًا ه: او را بشگفتی انداخت، از او دلجوئی کرد، او را سرگردان کرد، او را به وسوسه

انداخت،- الرجلُ: آن مرد به فتنه کشیده شد،- فِتْنَةٌ و مَفْتُونًا فلاناً: او را گمراه کرد، آزمایش کرد.(بستانی،فرهنگ

ابجدی، ص:)

به معنی آزمایش است و بلاء خدا بر بنده عبارت است از احداث امری در زندگی او که مقتضی دگرگونی حال وی گردد و بنده در پیش آمد آن امر ایمان خویش را بسنجد و بر خودش روشن است که دعوی ایمانش به خدا صادق بوده یا کاذب.

بلای خداوند نسبت به بندگان گاه به طور عموم و به مقتضای تکلیف و گاه به صورت خصوص بود. گاهی نیز بلای خاص به جهت لطفی است که به بنده اش دارد و می خواهد وی مراحل آزمایش را یکی پس از دیگری طی کند تا به مراتب عالی بندگی نائل آید. (دشتی، معارف و معاریف، ص: ۱۶۶-۱۶۷)

انواع عذاب الهی:

عذاب الهی انواع و اقسام گوناگون دارد که برخی از اقسام آن عبارت است از:

1. عذاب استیصال: عذابی است که در اثر آن تمامی افراد یک گروه و یا یک قوم نابود می گردد، نظیر آنچه در امتهای گذشته اتفاق می افتاد.

2. عذاب غیر استیصال: عذابهایی که به هلاکت تمامی افراد یک امت منجر نمی شود مثل وقوع اختلاف، جنگ و درگیری (۳)

3. عذاب های معنوی: عذاب هایی است که مربوط به بعد معنوی و روح انسان می شود، مانند دور شدن از رحمت الهی، نهاده شدن مهر ضلالت بر دل انسان و سلب توفیق از انجام اعمال عبادی. در روایات داریم که بزرگترین عذاب دوری از یاد خداست.

4. عذاب های جسمی: عذاب هایی است که مربوط به جسم و تن انسان می شود مانند غرق شدن و فرو رفتن در زمین (۴).

5. عذاب های اخروی: عذاب هایی است که در جهان آخرت دامن انسان را می گیرد. اینکه عذاب الهی معلول ظلم است و بعد از اتمام حجت امهال واقع می شود شامل همه انواع عذاب می گردد و اما تعیین نوع آن بستگی به شرایط و عوامل دیگر دارد.

هر که را بخواهد یاری می‌کند و اوست شکست‌ناپذیر مهربان (۵)

...

آیات نخستین این سوره بدین سبب نازل شد که در آن هنگام که پیامبر صلی الله علیه و آله در «مکه» بود، و مؤمنان در اقلیت قرار داشتند، جنگی میان ایرانیان و رومیان در گرفت، و در این نبرد ایرانیان پیروز شدند. مشرکان «مکه» این را به فال نیک گرفتند و دلیل بر حقانیت شرک خود دانستند! آیات نخستین این سوره نازل شد و قاطعانه گفت: گرچه ایرانیان در این نبرد پیروز شدند اما چیزی نمی‌گذرد که از رومیان شکست خواهند خورد و حتی حدود زمان این پیشگویی را نیز بیان داشت.

این پیشگویی قاطع قرآن که از یک سو نشانه اعجاز این کتاب آسمانی و اتکا آورنده آن به علم بی پایان پروردگار به عالم غیب است، و از سوی دیگر نقطه مقابل تفأل مشرکان بود، مسلمانان را طوری دلگرم ساخت که حتی می‌گویند: بعضی از آنان با مشرکان روی این مسأله شرط‌بندی مهمی کردند!- آن روز هنوز حکم تحریم این گونه شرط بندیها نازل نشده بود.

برای اینکه بدانیم شکست رومیان از ایرانیان و سپس پیروزی آنها در چه مقطع تاریخی واقع شده است کافی است بدانیم که در تواریخ امروز، در دوران خسرو پرویز، به یک دوران جنگ طولانی میان ایرانیان و رومیان برخورد می‌کنیم که بیست و چهار سال دوام یافت، و از ۶۰۴ میلادی تا ۶۲۸ به طول انجامید.

در حدود سنه ۶۱۶ میلادی دو سردار معروف ایرانی بنام ((و)) شاهین ((به قلمرو روم شرقی حمله کردند، آنها را شکست سختی دادند، و منطقه شامات و مصر و آسیای صغیر را مورد تاخت و تاز قرار دادند، دولت روم شرقی که گرفتار شکست سختی شده بود تا آستانه انقراض پیش رفت و دولت ایران تمام متصرفات آسیائی او را با مصر تسخیر کرد.

و این در حدود سال هفتم بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بود.

ولی پادشاه روم ((هرقل)) (از سال ۶۲۲ میلادی تهاجم خود را به ایران شروع کرد و شکست های پی در پی به سپاه خسرو پرویز وارد ساخت ، و تا سال ۶۲۸ میلادی این جنگهایی که به نفع رومیان بود ادامه یافت ، ((خسرو پرویز)) (شکست سختی خورد و مردم ایران او را از سلطنت خلع کرده و پسرش)) (شیرویه)) (را بجای او نشانند).

با توجه به اینکه میلاد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) (در سال ۵۷۱ و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) (در سال ۶۱۰ میلادی واقع شد شکست رومیان منطبق بر سال هفتم بعثت و پایان پیروزی رومیان و شکست خسرو پرویز بر سال پنجم تا ششم هجرت منطبق می شود، و می دانیم در سال پنجم فتح خندق اتفاق افتاد و در سال ششم صلح حدیبیه اتفاق افتاد، البته انتقال اخبار جنگ ایران و روم به منطقه حجاز و مکه نیز معمولاً مقداری از زمان را اشغال می کرده است و به این ترتیب تطبیق تاریخی این خبر قرآنی روشن می شود (دقت کنید).

نمی توان این نتیجه را گرفت که هر بلایای طبیعی که بر انسان وارد می شود به خاطر گناهانی است که انجام می دهند و آن کفاره ی گناهان آنهاست، ممکن است به خاطر آزمایش الهی و افزایش درجه و مقام نیز باشد اما از این هم نمیتوان چشم پوشید که انسان با انجام بعضی از گناهان در این دنیا مستحق عذاب میشود و گاه ممکن است این عذاب به صورت کلی دامن گیر یک سرزمین شود.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. علی بن الحسین، امام چهارم علیه السلام، الصحیفه السجادیه / ترجمه و شرح فیض الإسلام - تهران، چاپ: دوم، ۱۳۷۶ش
۳. بستانی، فؤاد افرام، فرهنگ ابجدی - تهران، چاپ: دوم، ۱۳۷۵ش
۴. حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف - تهران، جلد: دوم، ۱۳۸۵ش
۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الروضه من الکافی / ترجمه رسولی محلاتی - تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۴ش
۶. _____، أصول الکافی / ترجمه کمره‌ای - ایران؛ قم، چاپ: سوم، ۱۳۷۵ش.
۷. _____، بهشت کافی / ترجمه روضه کافی - قم، چاپ: اول، ۱۳۸۱ش.
۸. ابو حمزه ثمالی، ثابت بن دینار، تفسیر القرآن الکریم (ثمالی)، ۱ جلد، دار المفید - لبنان - بیروت، چاپ: ۱، ۱۴۲۰ ه.ق
۹. ابن بابویه، محمد بن علی، کمال الدین / ترجمه پهلوان - ایران؛ قم، چاپ: اول، ۱۳۸۰ش
۱۰. جزائری، نعمت الله بن عبد الله، داستان پیامبران یا قصه‌های قرآن از آدم تا خاتم - تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۰ش
۱۱. مکارم شیرازی، ناصر، تفسر نمونه، تهران، ناشر: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش

۱۲. لرستانی، محمد رضا، کلمه ی الله العلیا، آدینه وند ۶ جلد، اسوه_ایران؛ تهران، چاپ؛ اول، ۱۳۷۷ ش

۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۹، ص ۱۶۲.